

Búcsú Julio Cortázarról

Néhány héttel ezelőtt halt meg Julio Cortázar, a mai latin-amerikai irodalom kimagasló egyénisége, egyike azoknak, akik gátat szakítottak, akik — rajta kívül még Asturias, Carpentier, Borges, García Marquez, Vargas Llosa és mások — a latin-amerikai prózát az utóbbi két-három évtized során a viszonylagos ismeretlenség homályából a világirodalom élvonalába emelték. Magyarul is megjelent már néhány műve: *Nagyítás*, illetve — a romániai Kritérion kiadónál — *Az összefüggő parkok* címen novelláinak bő válogatása, továbbá egy regénye, *A nyertesek* és egy kisregénye, a *Fantomás a vámpírok ellen*. Buenos Airesben pedig néhány évvel ezelőtt magyar filológus, Scholz László tollából adták ki tanulmányt az író ars poeticájáról, művészi elveiről.

Nehéz paradoxonok nélkül beszélni Cortázarról, hiszen ő maga is szerette az elentmondásokat, újabb és újabb eszmék csiholójának tartotta. Ime, mindjárt itt van az első: Cortázarnál minden egységbe forrt, a szó és a tett, írásai és az élete. Nem könnyű nála őszintébb, igazabb embert találni. Ugyanakkor külsőségeiben, kívülről szemlélve mégis valami kettősség látszata kíséri. Abból a hatvankilenc évből, ami számára megadatott, az első négyet és az utolsó harmincnyet — tehát a nagyobbik részt — francia nyelvterületen élte le, de ennek ellenére műveit mind spanyolul írta, a legnagyobb spanyol nyelvű ország, Argentína, egyik legnagyobb írója. Ezt a hosszú külföldi tartózkodást egyik-másik honfitársa néha — teljesen igazságtalanul — a szemére is vetette. Politikai okokból élt hazájától távol: Argentínában, az egymást váltó katonai diktatúrák árnyékában nem fejthette volna ki szabadon írói tevékenységét.

Brüsszelben született 1914. augusztus 26-án. Édesapja az ottani argentin kereskedelmi képviselőtisztségviselője volt. 1918-ban hazatért a család és Buenos Aires egyik elővárosában telepedett le. A kertes házak, csendes utcák emléke újra meg újra visszatér novelláiban, amelyeknek nagy többségét már Franciaországban írta, ahová 1951 végén érkezett ösztöndíjasként, de végleg ottmaradt. Az UNESCO-nál kapott munkát mint hivatalos fordító. Ezt az állását mindvégig megtartotta, még világhírű író korában is, ezáltal akarta írói függetlenségét megőrizni.

Életműve nyolc novelláskötetet, négy regényt és néhány egyéb műfajú kötetet foglal magába. És itt mindjárt elérkezünk a második paradoxonhoz. Annak ellenére, hogy Cortázar haladó, harcos, elkötelezett ember volt, aktívan kiállt Kuba, Chile, s most, legújabbán Nicaragua szabadsága mellett, szépirodalmi műveiben, főleg novelláiban, igen hosszú ideig került a politikát, a társadalmi kérdéseket. A konfliktusokat nagyon áttételesen, az emberi lélek mélyére vetítve, sőt, fantasztikus formákba öltöztetve vizsgálta. Politikai állásfoglalásának pedig nyilatkozatokban, előadásokban, interjúkban adott hangot.

Cortázar elsősorban a novella mestere. Novelláival külön világot teremt, valami varázslatos, titokzatos világot, ahol az olvasó, ha egyszer az első sorok kapuján át belépett, többé nem tud visszafordulni, mert különös, ellenállhatatlan erő keríti hatalmába, és vonzza, sodorja magával egyre beljebb, egyre mélyebbre, talán valami

hallatlan borzalom felé, de az is lehet, hogy egy egészen más, kitalálhatatlan megoldás irányába. Olyan ez, mintha zárt térbe lép-nénk, mely állandóan elektromos feszültség alatt áll, s ezt a feszültséget az író az elbeszélés végéig fenn tudja tartani, mert még a legutolsó sorokban is történhet valami, beállhat egy váratlan fordulat.

Hősein sokszor megmagyarázhatatlan szorongás lesz úrrá, békés otthonaikban félelmetes állatok, szörnyetegek áldozatává lesznek. Az író sohasem magyarázza meg a fantasztikumot műveiben, de kitalálhatjuk, hogy legtöbbször valamilyen lelki konfliktus, elidegenedés vagy bűn öltetést ezekben a monstrumokban, jelenésekben. Vagy a lelkiismeret-furdalás, például a *Mama leveleiben*, melynek filmváltozatát nemrégiben a magyar televízióban is láthattuk. Cortázar más műveit is megfilmesítették, leghíresebb közöttük Antonioni *Nagyítása*. A *távolsági társ* című novellában egy argentin asszony, saját maga számára is kissé érthetetlenül, állandóan a messzi, hideg városba, Budapestre vágyakozik. Végre legyőz minden akadályt, elérkezik ide, elindul a Duna egyik behavazott hídján, s a híd közepén összetalálkozik — önmagával. Boldogan ölelkeznek össze.

Főműve, az *Ugróiskola* (1963) című regény — aminek a magyar fordítása még várat magára — a létezés nagy filozófiai problémáit kutatja. A címben szereplő játék, az ugróiskola, amit a gyerekek a világ minden táján ismernek, az életutat jelképezi, s a nagy kérdés az, hogyan lehet az alsó kockáról, a Földről a legfelsőbe, az Égbe, azaz a boldogságra eljutni. A felmerülő sok érdekes gondolaton kívül a méréz formabontás is hozzájárult ahhoz, hogy a regény oly nagy szenzációt keltett egész Latin-Amerikában. Formabontásának legfontosabb eleme az, hogy a fejezetek sorrendjének megváltoztatása révén két különböző regény olvasható ki ugyanabból a szövegből. Elolvasható úgy, ahogyan a kötetben van, de elolvasható egy másik sorrend szerint is, melyet a szerző a mű elején táblázatban közöl. Ebben az esetben belekerülnek azok a szövegrészek is, melyeket a könyv utolsó harmadában „Mellőzhető fejezetek” cím alatt találunk.

Cortázar számára igen fontos élményt, sőt, bizonyos szemléletbeli fordulatot is jelentett a kubai forradalom, pontosabban első utazása a forradalmi Kubába (1963). A lélektani érdeklődés mellé ekkor kezdett felzárkózni műveiben a politikai téma, amint ezt a *Manuel könyve* című regénye és több kései novellája tanúsítja.

CSÉP ATTILA

RAUL RIVERO

ASSZONYNEVŰ

Most hogy visszatérsz hozzám gyönyörűm
most hogy hagyod hogy ismét megsimogassam
homlokodat
most hogy érezlek asztalom körül keringeni
most hogy látlak felizzani szivarom paraszában
papírjaim közt matatni
szavaimat jobbra cserélni
Most hogy látom szemedet rajtam felejtet
hogy virrasztasz fölöttem
hogy ketten írjuk tele ezt a fehér papírlapot
Most hogy félek hogy elveszítelek
félek hogy elmegy és magamra hagysz
Most hogy érzem mellém fogsz ülni
asszonynevű
szeretném megköszönni hogy eljöttél
megköszönni hogy jókor jöttél
mindennapi költészetünk.

TÓTH ÉVA fordítása

VIKTOR SZOSZNORA

FEHÉR ESTE

Fehér este, fehér este,
fénykalász pereg.

Nem tücsök círpel felettem,
csengettyű csereg.

Fehér este, fehér este,
birkabégetés.

S gyertyák soraként derengve
áll a kerítés.

Miért susognak a nyírfák
oly bánatosan?

Nékem súgják: végső órád
jő hamarosan.

Jöjjön hát a végső óra,
én nem remegek.

S nem is készítek az útra
kardot, serleget.

Könyv, évfordulók — szívemben
nincs hiú remény.

Hófehér halotti ingem,
ím, felöltöm én.

Fehér este, fehér este,
fénykalász pereg.

És csengettyűként felettem
tücsökszó csereg.

BAKA ISTVÁN fordítása